

Nr 188.

Av herr **Lindhagen**, *angående de gamla sanningarnas omsättande i praktisk politik.*

Det andliga är det mest praktiska.
Gammalt visdomspris

Det kan väl knappast undgå någon vid närmare eftersinnande, att människorna behöva och förtjäna en annan politik än den, som nu vederfares dem. Under en generations strider har man trott sig finna lösningen uti den allmänna och lika rösträtten. Nu äro vi där litet varstädes i världen, och ändå är det mycket dåligt ställt med både vår ekonomi och våra karaktärer. Vad kan orsaken vara till dessa ständigt grusade illusioner?

Man föreställer sig då fortfarande som förut, att skulden ligger i samhällsskicket, och vi tro och hoppas att allt skall bliva förträffligt, om man ändrar något på detsamma. Det ena universalmedlet avlöser det andra såsom ett tidens halmstrå, efter vilket de drunknandes armar sträcka sig. Historien är alltså fylld med tillverkandet av lagar och författningsrevisioner.

Det förtjänar nu verkligen ihågkommas, att allt detta dock endast är former. Dessa äro ingalunda oviktiga. På dem beror mycket. Ja, man säger ju till och med att kläderna göra mannen. Men huvudsaken är och förblir i alla fall innehållet och i samhällslivet är detta ingenting annat än individerna samt de krafter och anlag, som äro nedlagda inom dem. Namnet individ är lånat från det latinska individuum, som betyder det odelbara, något som icke kan delas. Var en och en av dessa organismer lever sitt eget liv, är en värld för sig. Samhället är ingenting annat än sammanfattningen av dem alla och föreningsbandet mellan dem. Av dessa sakförhållanden kan väl dragas den slutsatsen, att *ingen samhällskultur kan byggas annat än på individernas kultur.*

Många föreställningar givas om vad som innefattas i begreppet kultur. Vad den är i sin djupaste och mest omfattande bemärkelse, känna

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 3 saml. 75 häft. (Nr 188.)

och förstå vi nog litet var i våra ljusare ögonblick. Berättelsen om Guadama Buddas bemödande att finna sanningen skänker oss, för att taga en av de många förebilderna, en övertygande förklaring och en slående kritik på samma gång över förhållandena. Den unge grubblande furstesonen fann livsgåtans lösning icke bland sin omgivning, det vill säga hos de rika. Han gick därför bort till det okända såsom tiggarmunk ensam och fattig och sökte sanningen under lång tid bland de fattiga. Icke heller där upptäckte han den. Han begav sig nu ut i vildmarkerna och tillbragte där fyra år i förhoppning, att naturens under skulle upp-daga något. Besvikelsen mötte honom även här. Han återvände till befolkade trakter, satte sig förtvivlad ned under det berömda heliga trädet och grubblade i fyra dagar. Då kom äntligen sanningen till honom. Han fann, att den satt inom honom själv i hans eget hjärta.

Hur slående är icke denna enkla skildring. Den uppenbarar i blyt-belysning livslagen för alla människor och följaktligen också för deras samhällen. Formerna äro viktiga men sinnelaget är en huvudsak. Ingen god samhällsbyggnad kan resas annat än på individernas förmåga av det goda.

Dessa aningar taga en konkretare form i belysningen av naturens eget liv. Det är obestriddigen solens värme, som naturvetenskapligt sett mödosamt framlockar livet utur jorden. Därför har allt såsom vi pläga uttrycka det en solsida och en jord- eller skuggsida. Dessa tingens två sidor gå igen i allt kännande, tänkande och handlande. Idealism och materialism, rationalism och empirism och en mängd dylika formler äro ett uttryck därför.

Det förhåller sig väl också i själva verket så, att striderna och splittringarna i världen bero så väsentligen på, att dessa tillvarons olika sidor ställas såsom motsättningar mot varandra i evig disharmoni. Detta oaktat i naturens liv en innerlig sammansmältning och samhörighet dem emellan äger rum. Till och med den vetenskap, som kallar sig för den högsta, nämligen filosofien, erbjuder skådespelet av en oavlåtlig kamp mellan rationalism och empirism, och det erkännes, att man ännu i dag där ej kommit längre än till »oförsonade motsatser». Detta är sannerligen icke något imponerande framsteg, och man kan då förstå, hur långt man är på avvägar inom lärornas, intressenas och partiernas övriga tummelplatser.

Världshistorien är med andra ord en berättelse icke blott om strider mellan klasser utan om allting. Och den förnämligaste röda tråden, som går genom vävnaden av tilldragelser, är väl den oavlåtliga *striden mellan sanningarna och lärorna om herraväldet över människorna*, om världens

reformerande med sanningarnas solsken eller lärornas stormiloder. Det kan vara ytterligt vägledande att någon gång söka klargöra för sig den verkliga närliggande betydelsen av dessa två begrepp, som spela en så ledande roll i alla tiders drömmar och stridslinjer.

Vad som tar hänsyn till livets, tingens två sidor, till sol och jord, ande och materia i förening, kallas en sanning. En lära i egentlig mening är åter något, som räknar företrädesvis endast med endera av dessa sidor. En lära rymmer således vanligen en del av sanningen men förbiser den andra delen. Den framträder oftast såsom en resning mot en motsatt läras förtryck och slutar med att sätta dit i stället sitt eget.

Lärorna företräda livets enfald, de sönderriva människorna, splittra dem för alla vindar, göra dem till trälar. Sanningarna slå vakt om livets mångfald, de läka sären, samla människorna, göra dem fria.

Lärorna skänka människorna herrar, överstepräster, som på allvar tro sin kallelse och egen utkomst vara att sätta sin lära över allt annat, att tvinga den på sina egna och andra med våld och våld, ja, med järn och blod, om icke något annat hjälper. Sanningarna åter innefatta en oavslutlig uppfordran till att tjäna livet och människorna med välvilja och att i detta finna även sin egen verkliga fördel.

Det måste komma en tid, då mänskligheten trängtar till räddning genom en upplösning av dessa motsatsförhållanden och en innerlig samhörighet mellan ande och materia.

*

Historien om *Österens och Västerens tongivande folk* är en berättelse om dessa motsatser, om två vitt skilda själstillstånd. I Kongfutses (Kina), Buddas (Indien) och Zarathustras (Persien) statsuppfattningar och dessa senares utflöden västerut i Sokrates (Grekland) och Kristi (Palestina) samhällsåskådningar lades huvudvikten vid personlighetens kultivering, själrvansvaret, mildheten, välviljan, kärleken och endast därigenom ansågs allt annat värdefullt falla människan till. Ett sådant åskådningssätt innesluter i sin omtanke självmant även de ekonomiska frågorna.

I Västern åter ha trots ideella ansatser förnämligast de materiella vinningarna värdesatts och därför statskonsten blivit ett vilt spel om ekonomiska fördelar med våld och våld såsom de värdefullaste omgångesvanorna.

Inom den europeiska politiken ha väl teorierna och deras praktik huvudsakligen rört sig i pendelsvängningar mellan ideella och materiella lärors oförsonade motsatser. Det har därför varit en oavslutlig vandring

mot undergången. »Den idealistiska läran såsom ensam världsförbättrare», säger humanistiska manifestet, »tar icke tillräcklig hänsyn till den materiella verkligheten och slutar i dimmiga chimärer utan varaktig återverkan på livet, såpbubblor, som glänsa ett ögonblick i solen och försvinna. Den materialistiska läran såsom ensam världsförbättrare beaktar icke tillräckligt den andliga verkligheten och resulterar väsentligen i omflyttningar av maktförhållanden, vilka icke förbättra mänskligheten. Den goda viljan därtill dränkes till sist i blodpölar och blir på det sättet till intet.» Materien har härunder till sist vunnit spelet.

Orsaken till denna nedsjunkna nivå hos den europeiska folkkaraktären är måhända biologisk. Vandringsfolken ha icke haft synnerlig tid för annat än kamp med urinnevånarna och slagsmål sine emellan om bytet. Ur detta tillvarelsesätt framsprungo författningar byggda på makt utan förmåga, sociala tillstånd byggda på motsättningar mellan förtryckare och förtryckta, ett tänkande rest dogmatiskt på stridande läror med försmående av de gamla samlande sanningarna samt revolutioner, begynnande med halvgångna ideal och slutande med en lekande omväxling allenast i form och person av de gamla orätt-rådigheterna.

Ur detta krigstillstånd föddes de stora uppfinningarna. Naturens krafter mobiliserades till hjälp i detta allas nedtrampande av alla. De stackars europeiska folkens själ övergrusades således ofantligt. Ingen statskonst intresserar sig ens för den nu behövligaste uppfinningen att nå ned till djupet och återfinna källsprånget. Det är överlämnat åt den enskilda företagsamheten, vilken visserligen skapat en fördjupad europeisk minoritetskultur men i alla tider fört en ojämn förtvivlad strid mot majoritetsförtrycket och den officiella världen.

Att detta vågsvall varit utan någon återvändo, beror säkerligen därpå, att de europeiska människorna i alla ställningar äro självfallet av naturen till karaktären samma slags folk. Deras lika själsliga egenskaper förena dem i ont och gott på ett vida fullkomligare och varaktigare sätt, än tillfälliga olikheter i egendom åtskilja dem. Den s. k. imperialismen, dagens slagord för vad som evigt varit, är sannerligen ingen egenskap allenast hos vissa stater, vissa klasser eller vissa individer, utan en del av den mänskliga naturen hos oss alla. Ingen älskar den andres imperialism, men vi försjunka i vår egen, så snart tillfälle erbjuder sig. Det lönar sig knappast att förlora oss i outtömliga smädelser gentemot andra med anledning av dylika företeelser. En var av oss bär ett Brest-Litovsk eller ett Versailles inom oss, när makt eller annan egen vinning locka.

eller hämnad för verkliga eller inbillade oförrätter pocka. Så enkel är saken i själva verket.

En blick tillbaka på det näst föregående solvarvet, begynnande med franska revolutionens vårbrytning och slutande i världskrigsålderns vinter, är mycket upplysande. Motsättningarna mellan idealism och materialism utlösa sig begripligt nog i form av en kamp mellan individ och samhälle. Inom individen, lössläppt utan ankarfästen, segrar då den aktiva utåtvända sidan över den passiva inåtvända. Det idealistiska hos individen förlorar sig i en ensidig materialistisk strävan, byggd även den på sin speciella ekonomiska lära. På detta sätt ha samhällsrörelserna varit ledda av materialistiska doktriner, framsprungna ur än individualistiska, än statliga synpunkter. Från statsmerkantilismen slog politiken över till den liberala näringsfriheten för att nu igen söka en utväg i den socialistiska samhällsekonomin, bakom vilken redan lurar en ny individuell revolt i de skymtande anarkistiska strömningarna.

För närvarande har socialdemokratien haft vinden i seglen därför att nu uppenbart gäller att råda bot på individens tygellösheter under den ekonomiska liberalismens herravälde. Om socialdemokratien då icke förstår att fördjupa sin tankevärld och utbygga sina materiella mål med andliga verkligheter, kommer denna motsatta pendelrörelse med dess oundvikliga nivellering och byråkratiska förtryck giva befoget och kraft åt ett nytt individualistiskt uppror med utsikt att även detta blir ett ensidigt materialistiskt framträdande liksom den ekonomiska liberalismens. Det är kanske en påminnelse om dylika händelser, som avspeglade sig i konflikten uti Ryssland mellan bolsjevikerna såsom representer för socialdemokratien och den socialrevolutionära vänstern med en mera individualistisk prägel. I början av år 1918 rådde det största samförstånd och en harmonisk samregering mellan dessa partier. Det dröjde emellertid icke längre än några få månader, förrän de bekämpade varandra med kanoner och kulsprutor på Moskwass gator.

Alla dessa olika riktningar falla emellertid varandra i famnen på en punkt nämligen i sitt förbiseende uti sin politik av de andliga verkligheterna. Allesamman utelämnas dessa, till och med utan några försök till principer, redlöst åt den enskilda företagsamheten med samma effekt, som på det ekonomiska området blev en följd av näringsfriheten. Man kan säga att de i nämnda huvudpunkt alla äro gammalliberala rörelser. Även på det andliga området segrar därför det aktiva över det begrundande, osanningen över sanningen, orätten över rätten, våldet över välviljan, de jordbundna drifterna över de soliga ingivelserna.

Detta är den stora alldeles förbisedda frågan om *den andliga ka-*

pitalismen, vilken är en lika fruktansvärd verklighet som den ekonomiska. De andliga kartellerna äro motsvarigheter till de ekonomiska trusterna, de drivande krafterna till den andliga fattigdomen, upprätthållandet av själens misär hos människorna och därmed den totala oförmågan att, trots lagar, författningsrevisioner och revolutioner, höja mänskligheten ens en tum upp på ett högre plan. Den andliga kapitalismen är alla de materialistiska partiernas omedvetna skötebarn från yttersta högern till yttersta vänstern. Om man vågar uppenbart försöka i deras politik knäslå någon omtanke för de omätliga världarna inom vårt eget bröst, uppstår spontant en innerlig samverkan mellan alla politiska riktningar för att nedslå ett sådant bemödande. Ja, det förefaller, som om en jämviktslag i naturens liv även här skulle göra sig gällande. Ju ivrigare och uppriktigare en ekonomisk rörelse syftar mot ekonomisk rättvisa, desto mera obehjdat tillåter den ofta den andliga kapitalismen att göra sig fritt gällande och grusar sålunda med ena handen, vad den andra i ideell hänförelse velat bygga upp. Det ligger därför kanske någonting uti det paradoxala yttrandet ej längesedan av en dansk anarkist, att »socialdemokratien är den sista blomman på kapitalismens träd» — vilket icke utesluter att de med tiden kunna bli flera.

Emellertid talas och sysslas samtidigt även i det offentliga livet åtskilligt med vad man kallar *andlig kultur*. Det är av största vikt och intresse att göra klart för sig, vari denna kultur består. Den företrädes till en början av den s. k. intellektualismen. Det är de privilegierade bildades kultur byggd på företrädesrätt till studentexamen och andra likvärdiga eller högre lärdomsprov. Det är den tekniska kunskapen och den estetiska förfiningen, som är den andliga innehållet. Kunskap är också makt och bildning skänker stora företräden och möjligheter.

I själva verket är allt detta emellertid endast ett gränsområde till den andliga världen eller ock om man så vill en förfinad materialism. Möjliggjord genom ekonomiska företräden, intelligens och tekniska insikter. Även den bryter samman som korthus, när de egna påfrestningarna komma. Ty det andliga är här lika mycket förbisett och missvärdat. Imponderabilia eller de ovägbara värdena, den andliga friheten, självövertvinnelsen, självansvaret, själens förädling, kärlekslivet, allt detta innefattar den verkliga andliga kulturen, som ingalunda sammanfaller med den materialistiska förfiningen. Tvärt om visar det sig ju, att intelligens och teknisk kunskap alltid finnas till hands för att organisera grosshandel med missförhållanden, under det att de vanliga genomsnittsmänniskorna få nöja sig med minuthandel i oeffterrättligheter. Och den mycket beprisade forskningens resultat ställes ju minst lika gärna i

krigets och de stora profaternas tjänst som till gagn för människovänliga syften.

Intelktualismens andliga kultur är i sin nämnda begränsning blott en halvbildning. Det är i själva verket med denna, som regering och riksdag samt alla partiorganisationer från höger till vänster vilja »fördjupa massornas kultur». En sats således från åttiotalets intellektuella radikalism. Ett betonande blott av det andligas tekniska sida. Ett nytt herravälde för uttolkare. Ingen framräckt hand till det själsliga, som ligger och väntar inom oss alla, oavsett vilka examina vi tagit eller vilken knivskarp begåvning naturen skänkt oss. Denna samling av alla varandra eljest bekrigande riktningar är synnerligen vägledande. Den visar hur »borgerliga» vi allesammans äro på det andliga området och det är väl till sist ändå det avgörande.

Även skaparne av socialistiska läror liksom de högsta ledarne inom den socialdemokratiska politikens teori och praktik äro merendels intellektualister på grund av sina större kunskaper. De stamma vanligen från en annan miljö än proletärens eller leva såsom ledare i en annan atmosfär av möjligheter. De ha, såsom de ofta själva uttrycka det, kommit till socialdemokratien av »rättskänsla». Denna är således något fristående inom dem, något som är färdigt i deras hjärnor oavsett deras portmonnä. Detta oaktat förkunna samma personer för massorna, att de senare sakna en själ och äro blinda produkter av sin materiella miljö, samt ej kunna göra annat för »utvecklingen» än att antingen lägga armarna i kors och vänta på densamma eller ock uppträda som jordskred, stormfloder, tyfoner och dylikt. Det vore väl om dessa lärare började med att analysera sig själva. Kanske de då bleve mer benägna att broderligt erkänna hos den stackars evigt kujonerade »massans» individer enahanda möjligheter. Humanistiska manifestet har därför nödgats betona, att människorna någon gång måste få tillstånd att gå till sig själva och skapa sin egen lättfattliga filosofi och att de där skola upptäcka en värld av hårda erfarenheter och mitt ibland dem »ett eget outsläckt rättsmedvetande», en enhet i mångfalden. Manifestet uttalar rent av, att »vägen till friheten ligger i det meniga folkets, medborgarnas, massornas, egen personliga frigörelse från trälldom under lärorna och partierna».

Vilka vägledningar består nu medborgarna av de materialistiska lärorne utan tillbörligt inslag av de inre rösterna? En lyssnare och sökare förnimmar en kör av stämmor, som överrösta allt annat och sins emellan bjuda över varandra. Det ropas, tigges och hotas: du skall

vara höger, center, liberal, radikal, högersocialist, vänstersocialist, bolsjevik, syndikalist, anarkist eller alla möjliga nyanser inom eller mellan dessa partiriktningar. Vilket spektakel är icke allt detta. Man skulle nästan vilja förfalla till partilivets eget älskvärda språk och utbrista: vilken gränslös smörja.

Under ett sådant tillstånd komma de gamla sanningarna till korta. Människorna indelas i hjordar, som hållas med stränghet inom den rätta fällan, där de undervisas i den rätta tron utan möjligheter att kunna genomtränga censuren, tillägna sig en allsidig kunskap och leva ett mänskligt liv. Partiledningar och partipress, själva viljelösa offerväsen i det stora maskineriet, föra ett ofta fruktansvärt regemente. Förhåvelsen, självtillräckligheten, illviljan, den totala frånvaron av ödmjukhet, förenklingen av alla frågor till fullständig ovederhäftighet, sökandet efter egen makt och andras vanmakt äro de ledande grundsatserna hos oss alla. Den egna vakthållningen om den heliga elden rives ur våra bröst och anförtros åt avlönade ämbetsmän, som i denna sin ställning bliva uppkallade och tvingade att underblåsa splittringen och förfallet i sitt partis och sitt eget förmenta intresse.

Demokratien, den store förlösaren, stannar vid sådana förhållanden i lyckligaste fall vid att bliva vad man skulle kunna kalla en formal-demokrati. Till en sinnelagets demokrati eller realdemokrati få vi icke möjligheter att höja oss.

Det genomförda parlamentariska systemet, betydelsefullt i och för sig, betecknar endast ett framsteg på formaldemokratiens väg. Den allmänna rösträtten förbättrar icke våra karaktärer, om den än kanske kan bidra något litet därtill i tidernas längd. Må vi blott besinna, att blomman av denna demokrati är själva valförrättningen, ett sannerligen allt annat än tilltalande skådespel. Bismarck har med icke så liten rätt en gång yttrat, att aldrig ljuges det så mycket som under ett val. Om det nu är så, att endast sanningen kan göra oss fria, då kunna vi förstå, vilken bristfällig inrättning även den allmänna rösträtten är ännu i vår tid och hur mycket, som behöver bättras på densamma, man kan nästan säga i alla avseenden.

Så har det inträffat, att även inom demokratiska partier liksom inom konservativa, trots bestående vinningar, politiken i både lära och leverne nedsjunkit till ett vilt slagsmål om makt och ägodelar. Varje kärleksliv är förhånat såsom ett ovetenskapligt pjoller, enväldet vordet en oundgänglig institution, majoritetsförflackning satt i sitt yttersta system, valmänne inregistrerade hjordar, karaktärsdaningen en förbisedd angelägenhet och det yttersta idealet för dagen ett gevär.

De impulser, vid vilka den nya vårbrytningen knyter förhoppningar, äro mångahanda. Den gamla tiden har sålunda varit en ofruktbar kamp för egna rättigheter och andras förpliktelser eller vad man skulle kunna kalla *primitiv egoism*. Den nya tiden måste bliva en nitälskan för egna förpliktelser och andras rättigheter eller för en *civiliserad egoism*, varmed helt säkert även de egna behöriga rättigheterna snabbare och bättre tillgodoses.

En annan impuls måste vara ett objektivt och oförtrutet sysslande med livets materiella och andliga verkligheter, realpolitik i vidsträckt bemärkelse. Dennas uppgift blir å ena sidan att klart fasthålla de ideella målen antingen såsom en kompass i och för opinionsbildning eller ock i syfte att genom ett språng komma dem avsevärt närmare (idépolitik). Å andra sidan kräver livet självt en oavslätlig medkänsla för alla småsaker, varav det består, en vilja att för stunden eller varaktigt hjälpa dem till rätta (realpolitik i inskränkt bemärkelse). I den mån människor kunna samlas om en sådan *idé- och realpolitik* höjes den politiska verksamheten från ett partigräl med knytnävar som yttersta argument till en kulturrörelse samt blir i tillfälle att uträtta något. Man skulle kunna uttrycka denna politikens uppgift så, att den syftar till en praktisk materialism i solbelysning. Såsom dess motsats nästan står den nuvarande partipolitiken med dess självtillräcklighet, dess militariserande av människor och förhållanden, dess inavel av blindas, döva, lama och lytta tankefoster och viljeyttringar.

En sådan politik kan sägas också betyda en offensiv mot fattigdomen, den ekonomiska såväl som den andliga. Ekonomiskt erbjuder livet övervägande solsidor för några, åtskilliga för oss alla, företrädesvis skuggsidor för de flesta. Det andliga mörkret vilar över oss alla. Dylika bemödanden innefatta ock ett uppbyggande av folkhälsan medelst ras-hygien och individuell hygien. Det ekonomiska vanstyret nedbryter kroppsligen. Det materialistiska enväldet i läroarna och den gamla partipolitiken ruinerar sjäsligen.

För en sådan förening av materiella och andliga verkligheter i den praktiska politiken är den gamla lösen »frihet, jämlikhet, broderskap» icke tillräcklig. Den sysslar endast med de egna rättigheterna. Om det nu är så, att befogade och varaktiga rättigheter endast kunna byggas på förpliktelser, måste kommande tidsåldrars lösen fördjupas genom att återgiva bägge sakerna. *Bröd, frihet och självansvar* är en trilogi, som uppfyller detta krav och på samma gång återspeglar den ekonomiska, politiska och andliga frihetens samlade nödvändigheter.

Man skulle ur europeiska traditioners synpunkt även kunna säga,
Bihang till riksdagens protokoll 1920. 3 saml. 75 häft. (Nr 188,)

att målet är en sammansmältning av Sokrates och Marx's idévärld. En sammanslutning av människorna i denna anda kunde ock i dessa siffrornas tid osökt benämnas den fjärde internationalen. Ett bemödande att samla människorna med välvilja i stället för att splittra dem med ovilja behöver emellertid icke någon nummerbeteckning. Det talar tillräckligt för sig självt och har på sin fana de yttersta målen, bakom vilka icke pråla några kvantitativa värden.

*

Den slutliga frågan blir då, *vilka möjligheter och tecken erbjuda sig i det nuvarande tidsläget* för att binda ihop de många lösa trådarna.

Uppmärksamheten riktar sig då först på allhärskaren, det bestående partiväsendet. Det är i alla fall en realitet i vår tid, som man måste räkna med, och rättvisligen får icke heller förglömmas, att nästan varje partiriktning gömmer en kärna av sanning, ett stycke, stort eller litet, av realiteternas värld. Såsom redan nämnts, får det väl anses ostridigt, att förhoppningarna nu riktas mot *socialdemokratien*, oavsett vad som skall stunda efter den samma. Den står inför en mission, som ingen annan sammanslutning kan fylla. Det kommande kan icke vara något fristående, det måste växa fram ur det närvarande, sådant detta framgått ur de två senaste huvudströmningarna, liberalism och socialism. Vilka möjligheter har socialdemokratien att fördjupa sitt idéinnehåll och vidga sina stridslinjer?

Marxismen har grundat ett ekonomiskt system allena och är således en lära. Den marxistiska socialismens stora insats ligger i dess kritik av den liberala ekonomiska läran, dess noggranna analys av det nutida samhällets materiella tillstånd och i organisationen av lönearbetare för sitt människovärde emot profiten. Den nämnda undersökningen kan, liksom alla allvarliga kulturella forskningar med fog kallas vetenskaplig, om det överhuvud gives någon annan verklig vetenskap än de rena naturvetenskaperna, vilka ensamma kunna komma till oomtvistliga resultat.

Den marxistiska läran, begriplig för sin tid och mäktig i sin insats, var däremot icke universell. Den var pendelrörelsen i motsatt riktning mot upplysningstidevarvets absoluta förnuftslära, föregångare till liberalismen. Den räknade för litet med de andliga verkligheterna och blev därför på den punkten ovetenskaplig liksom övriga partiriktningar. Det kommer alltid att finnas en myckenhet människor, som i historien skåda en intim samverkan mellan både ekonomiska och

andliga makter samt veta av erfarenhet, att även de senare verka inom dem. Tiden justerar åskådningarna, och de krafter, som sätta en speciell rörelse i gång, sluta ofta, såsom meningen nog också varit, med att upphäva sina egna utgångspunkter.

Lärans dogmatiska vidmakthållande i materialistisk begränsning av atskilliga eftermarxister har till och med börjat farligt verka som broms på den mänskliga viljan, som dock i alla tider varit en stor makt till framåtskridande. Den materialistiska historieuppfattningen, som velat utan samverkan driva en idealistisk på flykt, breder mångenstädes en fatalism över den socialdemokratiska politiken, som hotar att i praktiken sammansmälta med den konservativa teorien eller självsuggestionen om nödvändigheten av utvecklingens snigelgång i förutbestämda färör.

Såsom motvikt finner man å andra sidan, med vidmakthållande av den materiella begränsningen och på grund därav, inga andra utvägar än det brutala våldets med blodsutgjutelserna som yttersta medel. Den romerska slaven Spartacus bröt sig ut med sjuttiotusen slavar på detta sätt, därför att de icke hade någon annan utväg än sin förtvivlan. Även metoderna måste väl dock förmänskligas. Numera stå arbetarna rustade med sina organisationer och med lika politisk rösträtt som andra medborgare. Är det då ändamålsenligt att förkasta dessa landvinningar och de nya möjligheter de genom enig samverkan erbjuda för att i stället återgå till mycket gamla tiders primitiva tillstånd? Dessa vägar kunna enligt mångas förvisning icke vara den sanna mänsklighetens vägar. De hava i de flesta fall misslyckats grundligt och i några fall fört världen framåt omtvistligt och med offret av en hel generations lycka. Ut i ett nytt humanismens tidevarv ha blodsutgjutelsernas väg icke vidare någon plats.

Även det socialistiska begreppet »borgerligt» i eftermarxistisk uttolkning kräver en omvärdering. Dess yttringar äro icke egenskaper hos medlemmar i en viss klass utan utslag av den mänskliga naturen i allmänhet i dess ensidiga umgänge med makt och ägodelar. Även socialdemokrater äro oåterkalleligen till anlagen borgerliga, därför att de äro människor, och de bliva det lika lätt även i gärningar, i den mån de inom sitt eget parti eller utåt komma i utövning av makt eller besittning av ägodelar. Denna utveckling blir ödesbestämd, i den mån själva läran tillika förnekar existensen av något slags förnuft, som kan tjäna till andlig motvikt.

En ansats till vidgande av socialdemokratiens program i ovan nämnda riktning, skedde emellertid år 1911 inom den svenska socialdemokratien. Då kompletterades programmet i de allmänna grund-

satserna med ett skattande även åt den andliga friheten och självansvaret såsom en hörnsten i samhällsbyggnaden, på samma gång socialismens verkliga mål formulerades och vidgades på ett för alla påtagligt, begripligt och således även samlande sätt, ävensom begreppet »alla» införlivades i författningen inom den andliga fattigdomens för alla gemensamma område. I denna punkt heter det: »Socialdemokratien vill avskaffa klassväldet och skapa ett fast underlag för allas ekonomiska och andliga frihet. Den vill avskaffa fattigdomen och införa ett samhällsskick, som öppnar vägarna för alla fram till bröd, frihet och självansvar.»

När den socialdemokratiska vänstern bröt sig ut år 1917 såsom ett särskilt parti, vidgades det nya inslaget ofantligt åtminstone i partiets författning. I de allmänna grundsatserna bibehölls framställningen om det privatkapitalistiska produktionssättet såsom en huvudorsak till de lyten, som vidlåda våra dagars civilisation. Men vid sidan av denna framställning sattes även den andliga urartningen såsom den andra orsaken, vilket uttrycktes sålunda:

»En annan viktig orsak till den härskande civilisationens lyten ligger i bristen på verkligt demokratisk anda i de demokratiska formerna.

Maktfilosofien, som genomtränger de härskande klassernas tänkesätt och institutioner, bemäktigar sig även de demokratiska rörelserna. Starka symtom på envælde, fåvälde och byråkrati framträda jämväl inom dessa rörelser, *förstörande och vanryktande demokratiens väsen*. Därav följer även, att de dagliga politiska omsorgerna undantränga den lika viktiga omtanken om de stora princip- och realfrågorna. De härskande klasserna och deras företrädare ha i sin parlamentariska politik funnit det stridande mot sina intressen eller under sin värdighet att syssla med dylika angelägenheter, och de demokratiska rörelserna besmittas även här av föredömet.

I den tid som kommer måste det bli en ofrånkomlig uppgift att fördjupa demokratien och förverkliga dess uppgifter även inom densamma. Och vidare måste även folkets stora livskrav föras fram och deras frigörelseideal förkunnas icke blott utanför utan även inom parlamenten. Det gäller att upphäva klassväldet och skapa ekonomisk och andlig frihet för alla, att avskaffa fattigdomen och införa ett samhällsskick, som jämnar vägarna för alla till bröd, frihet och självansvar.

Dessa mål för höjande av samhälle och individ förverkligas genom organisation av de undertryckta klassernas kamp för ekonomisk rättvisa och ändamålsenlighet, för upplysning och karaktärsdanning, det vill säga för ett nytt, ett socialismens och humanismens samhälle.»

De allmänna grundsatserna avslutades sedan med en sammanfattning av de båda utgångspunkterna, om än därvid det materialistiska inslaget måhända kan sägas kvantitativt tillmätts ett något större utrymme.

Såsom en konsekvens av det nya tillägget i grundsatserna tillades i det politiska programmet under punkt 5: »Medborgarnas karaktärs-

daning och deras personligheters inre utveckling blir en samhällsangelägenhet. Undervisning i social etik, rättssynpunkterna framhävas.» Då det ansågs behöfligt att reagera emot partiernas övermodiga krav på andra utan minsta försök att börja med sig själva och först i sitt inre liv tillämpa en verklig demokrati, tillades sedan i det politiska programmet en sista punkt 14 så lydande:

»De allmänna grundsatzernas hävdande av andlig frihet för alla samt kravet på fullständig yttrande-, tryck-, församlings-, förenings- och demonstrationsfrihet gälla själfvallet främst inom partierna.

Diskussionsfriheten inom partiernas tidningar är en folkets och ej ett redaktionernas privilegium.

Rörande de demokratiska principernas i de allmänna grundsatzerna förverkligande dels i partiets inre organisation och dels även i dess taktik genom förenande av omtanke för varje detalj (dagspolitik) med rationellt tillgodoseende på en gång av många sammanhörande detaljer (idépolitik) därom gälla särskilda för partiet antagna demokratiska grundlagar».

Dessa demokratiska grundlagar, som torde sakna motsvarighet hos något annat parti hitintills, börja med en ingress, vilken skildrar, hurusom enligt historiens erfarenhet *»folkväldenas huvudfara varit icke blott förklarade motståndare utan lika mycket och ofta fast mer den i deras sköte så småningom uppväxande byråkratien.»* Till värn om de demokratiska principerna *»inom»* partiet fastslogs därför vissa grundlagar, närmare utvecklade uti femton särskilda paragrafer. Dessa innehöllo såväl formella föreskrifter, vilka måste iakttagas, som ock mänskliga grundsatzes, som borde efterlevas, allt för att som sagt främst inom partiet stödja och utveckla en sinnelagets demokrati.

Man skulle kunna säga, att den innersta meningen med dessa nya stadganden i grundsatzerna, programmet och demokratiska grundlagar, vore att skapa eftertanke och finna former för en ny politik, byggd på gamla sanningar, för en politik, som söker samla människorna med välvilja i stället för att splittra dem med illvilja, för ett fördjupande av socialismen. I första hand voro de riktade mot partiernas byråkrati och skulle således närmast tjäna till vägledning och varning för socialdemokratiska vänsterns funktionarism.

Det är av allra största intresse, att just nu efter världskrigets avslutande och en ny tids begynnande födsloarbete stå de båda svenska socialdemokratiska partierna i färd med att på sina högsta förtroendemens förslag utplåna ur sina författningar det förenämnda inslaget av de andliga realiteterna. När nu profiten och tvånget skola borttagas såsom produktionsmedel, måste något annat träda i stället såsom drivande kraft. Detta kan icke bliva något annat än den fria viljan, benägen-

heten till produktion genom självöfvervinnelse. Just i detta ögonblick föreslås, att den andliga friheten och självensvaret skola strykas bort såsom programmatiska vägledningar i berörda födsloarbete. Denna företeelse är ett ganska långt och upplysande kapitel, varför här icke kan lämnas vidare plats. Man måste emellertid under sådana förhållanden verkligen kunna fråga sig, om ej socialdemokratien står i färd med att bereda sig samma öde som liberalismen. Man kan fråga sig, om den skall bliva en etapp på vandringen mot ljuset eller en milstolpe allenast på vägen mot en ny undergång.

Det må förhålla sig härmed huru som helst. Ett är visst. Bakom tumlet, splittringarna och förödelsen resa sig igen de gamla sanningarna med sina två sidor, med sitt kärleksliv, sin försoning och sin helbrägdagörelse över skuggornas värld. Naturen utrotas aldrig.

Förliden sommar gjorde jag en liten resa genom Nord-Slesvig. Vid gränsen visiterades passet i en liten fattig lokal av en dyster, luggsliten, tysk soldat. Mitt emot honom satt en flicka och läste i en tysk bok, som hon slog ihop vid mitt inträde. Min blick föll på titelbladet, på vilket stod »*Världens förnyelse genom människokärlek.*» Det låg en stark stämning i detta första intryck. När våldet icke mera förmår något, falla människornas barn tillbaka på de gamla sanningarna.

Vid Flensborgs järnvägsstation var rest en äreport med några fattiga vissna girlander och en trött hälsning till de återvändande soldaterna. Vid ingången till huvudkyrkan var anslagen en hälsning till dessa soldater i församlingens kyrkliga tidning. Där hette det: »Haven blott förtröstan! Förstå det riktigt! Hälsa med oss en gyllene frihets morgonrodnad! Vi fira segern, icke den segern som man ville långsamt ernå med vapen, men ändock en seger, ljusare och klarare än den andra: ett nytt mänsklighetsideals seger. Nu först kunna vi vara människor, fria människor. Hittills ha vi varit verktyg, ingenting annat än verktyg åt andra.»

Flickan vid gränsen och anslaget på domkyrkan representerade folkets instinkt. Politikerna, som även i dessa trakter levde sitt gamla liv, borde icke undertrycka den instinkten. Men vi fortsätta i stället våra maktsträvanden och bliva aldrig verkliga ledare till det goda.

Denna människornas inneboende självbevarelsedrift har emellertid även lyckats taga sig ett officiellt uttryck. Om söndagarna i kyrkorna och vid festliga tillfällen, äro medborgarne, oavsett vilket parti de tillhöra, eniga om de yttersta målen även för de politiska strävandena. En

europaisk publik hör med vördnad och instämmanden på sådana programpunkter för sammanlevnaden som exempelvis dessa: älsken Eder ovänner; dömen icke så skolen I icke varda dömda; förlåt dem, ty de veta icke vad de göra; vad I viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem; tag allt vad du äger och giv åt de fattiga. I vardagslivet blir detta oöverkomliga krav för alla, och om man då tillspörjes om programpunkten »sanningen skall göra Eder fria», så svara, åtminstone vi partipolitici, med den motfrågan, hur det då skall vara möjligt att driva en valrörelse.

Förhoppningsfullt är emellertid att här gives en gemensam utgångspunkt, officiellt bekräftad. Problemet blir därför att föra ut dessa söndagsprogram till vägledning omsider även för vår praktiska politik om vardagarna i parlament, regeringar, ämbetsverk, tidningspress och hos oss själva. Det bör bliva en medborgerlig rättighet att i det politiska livet åtminstone erhålla en uppfordran att inrikta oss på en sådan ny statskonst.

Gå vi långt tillbaka i tiderna och till de gamla mänskliga vidderna i det yttersta Asien, i jämförelse varmed såsom Napoleon uttryckte det Europa endast är en mullvadshög, möta oss där, såsom redan erinrats, helt andra grundsatser för sammanlevnaden. Bemödanden inriktades till och med på att *grunda en stat på grundval av en sammansmältning av livets materiella och andliga faktorer*. Det förnämsta försöket var Kongfutses samhällsordning, grundad för 2500 år sedan och bestående intill senaste tider. Den ekonomiska rättvisan, upphävandet av skillnaden mellan fattiga och rika, var det ena kravet i hans system. Det andra var personlighetens kultivering eller roten till det hela till skillnad från grenarna eller det materiella. I denna senare huvudsak formulerade han följande — världshistoriens kanske förnämligaste — politiska program, som under nämnda årtusenden lärts utantill av varje kines och förtjänar jämföras med våra partiprogram och politiska föredrag:

»Den stora kunskapens princip består i att belysa den lysande dygden i att förnya folket, i att bliva bestående, i den högsta förträffligheten. Den, som vet att bliva bestående, kan nå sitt mål, den målmedvetne kan bliva orörlig, den orörlige lugn. Med lugnet följer moget överbäggande, genom överbäggande ernås målet. Varje ting har sin rot och sina grenar, varje gärning sitt slut och sin grund. Den, som vet vad som är först och vad som är sist, står nära den stora principen.

De gamle, som önska belysa den lysande dygden i riket började med att rätt styra staten; för att rätt kunna styra staten lagade de först, att god ordning härskade i deras familjer. För att åvägabringa denna goda ordning kultiverade de först sina egna personer, för att kultivera sina egna personer, rättställde de först sina hjärtan, för att rättställa sina hjärtan lade de sig vinn om sannfärdighet i sina

tankar, för att bliva sannfärdiga i sina tankar gjorde de allt för att fullkomna sitt vetande.

Att fullkomna sitt vetande består i att gå till grunden av tingen, genom att gå till grunden av tingen blir ens vetande fullkomnat, är vetandet fulländat, bliva tankarna sannfärdiga, äro tankarna sannfärdiga, så följer hjärtats rättställande, med hjärtats rättställande följer personens kultivering. Med kultiveringen av personen följer god ordning inom familjen, med god ordning inom familjen ett rätt styrande av staten, med ett rätt styrande av staten följer ostörd fred för riket.

Från himlens son till folket betraktade alla personens kultivering som roten (till allt annat). Vårslösa roten och ändå ordna grenarna: det är omöjligt.»

Detta sista uttalande angiver en gradskillnad. I Europa hör man för närvarande ofta den motsatta maximen uttalas, nämligen att det gäller först att ordna det materiella väl, så kommer sannolikt den andliga revolutionen efteråt. En öppen fråga blir dock, hur det skall bliva möjligt att åstadkomma ekonomisk harmoni och sedan upprätthålla den med mindervärdiga individer. Hitintills har det åtminstone i stort sett misslyckats. Men för europeiska förhållanden med dess aktivitet och ofantliga materia kan den nyskapande parollen bliva, att båda omvälvningarna bära gå hand i hand på samma gång. *Västerens mäktigare materia och österens djupare ande måste sammansmälta till ett.* Då börjar något nytt i historien.

•

Över allt i världen förekomma *famlande försök av olika slag att giva uttryck för denna instinkt* hos människorna om behovet av en ny politik. Ett sådant trevande har i Sverige tagit sig uttryck bland annat i bildandet av »Förbundet för humanistisk politik». Förbundets tillkomst föregicks av ett i januari 1919 utfärdat humanistiskt manifest, under-tecknat av 142 personer från vitt skilda yrkesgrupper samt i partihänsesende tillhörande ungsocialister, vänstersocialister, högersocialister, liberala och hitintills neutrala. I stadgarna för förbundet uttalas, att det ville arbeta i samförstånd med liknande rörelser i andra länder, samman-slutna till ett internationellt humanistiskt förbund. Vidare betonas följande: »Den humanistiska rörelsen har till syfte att söka verka för en ny politik, byggd på gamla sanningar, och avser icke att skapa ett nytt parti vid sidan av de bestående partierna. Medlemmar i förbundet, som tillhöra vissa partier, kunna fortfarande tillhöra dem samt bära verka inom lika väl som utom desamma för förbundets mänskliga grund-satser.»

En dansk avdelning är under uppsegling, med norska menings-fränder har inletts förhandlingar och är önskemålet att till en början

kunna bilda ett skandinaviskt förbund. Även andra internationella förbindelser ha börjat inledas.

I manifestet, som till underrubrik har »riktlinjer för en humanistisk rörelse -- en ny politik byggd på gamla sanningar», redogöres först i sammanfattning för rörelsens ovan skildrade utgångspunkter. Därefter kommer ett program med följande vägledande riktlinjer:

»1. *Ekonomiska riktlinjer.*

Jorden och dess rikedomar tillhöra alla, den brukas endast för sina förnuftiga ändamål och fridlyses från de strider, för vilka den nu är den främsta tummelplatsen.

Ett tryggt hem i gemenskap med naturen är varje människas oförytterliga behov och rättighet.

Produktion, varuutbyte och samfärdsel tillföra konsumtionen efter dess behov de bästa varor till minsta tillverkningskostnad. Spelet om oförtjänta vinster omöjliggöres. Slaveriet under kapitalet avlyftes och i stället kommer arbetet för egen och allas räkning. Kreditväsendet bör vara till för att hjälpa medborgarna och icke för att förtjäna på dem.

Individen får sitt och samhället sitt.

Den nuvarande ekonomiska desorganisationen bör med andra ord upphöra att vara en länk i den högsta samhällsordningen.

2. *Andliga riktlinjer.*

Ingen samhällskultur kan resas annat än på individernas kultur. Ingen individuell kultur kan byggas annat än på andliga och materiella faktorer i förening. Ingen andlig frigörelse nås med endast teknisk bildning, utan därtill fordras även själens odling.

Alla ha därför rätt till en fullgod uppfostran och en likvärdig teoretisk-teknisk undervisning. Medborgarnes karaktärsdanning måste bli en grundläggande samhällsangelägenhet och allt omhuldas, som kan främja personlighetens inre utveckling såväl som kroppslig hälsa. Dock är det till sist självverksamheten, som är betydelsefullast, arbetet som adlar mannen.

De andliga kartellerna uppstå på enahanda sätt och följa samma lagar som de ekonomiska trusterna. De resa maktställningar åt sig på våra själar, och därför böra tillfällena därtill förekommas. Den andliga kapitalismen är en fruktansvärd verklighet, likaväl som den ekonomiska, och den uppbäres dessutom av alla politiska partier.

Den nuvarande andliga desorganisationen bör med andra ord upphöra att vara en länk i den högsta samhällsordningen.

3. Politiska riktlinjer.

Respekten för människans liv måste vara ett axiom, dödsstraffets avskaffande en kulturnödvändighet, människornas avvärjning en livsfråga, »makt utan ädelmod och mildhet något, som vi ej böra fördraga att se».

Vördnad för andras samveten, hänsyn för andras förutsättningar — miljön, strävan att tyda andras handlingar till det bästa, ridderlighet i tanke- och umgängessättet, skydd för det svaga och förbisedda, för minoritetssiffrorna mot majoritetstalen, saken före personer och partier, realdemokrati före formaldemokrati.

Ingen individ, intet kotteri, ingen klass, ingen nation har någon kompetens eller befogenhet att självtaget härska över en annan. Herraväldet över sig själv, känslan av egna förpliktelser är den enda regimen, som leder till verklig demokrati.

Alla böra beredas tillfälle att göra gällande sin goda förmåga, och ingen tillåtas en maktutövning, varigenom man ruinerar både sin egen och andras förmåga.

Målet är att bli en enda broderlig mänsklighet utan klasskillnader.

Den nuvarande desorganisationen i författningen bör med andra ord upphöra att vara en länk i den högsta samhällsordningen.»

Uti en tredje avdelning under rubriken »taktik» framhållas åtskilliga allmänna synpunkter för det praktiska arbetet med erinran, att den antydda idé- och realpolitiken vill praktiska resultat. Det framhålls härvid, att »vägarna måste vara många, de kunna än gå fram breda och utstakade, än tagas tusenden efter lägenheterna, dock alltid med utsikt mot målen och känning med ovan betonade grundsatser för taktiken». Uti detta ligger ett visst avståndstagande från universalmedlen, som i så hög grad bära upp formaldemokratien med dess sekt- och partiväsande. Varje sakfråga får tagas för sig och bedömas efter sin egen natur, de övriga förhållandenas beskaffenhet och de slutliga målens orubblighet. För undvikande av missförstånd omnämnes även, att manifestets vägledningar icke få vara krav, som vi lägga på andra, utan måste bli rättesnören, som vi trots den mänskliga naturens brister försöka smärningom tillämpa på oss själva i vår egen politik. Att börja med sig själv har ju i alla tider ansetts vara blomman av de gamla sanningarna. Manifestet slutar med en inbjudan till likasinnade, oavsett samhörighet med det ena eller andra av de nuvarande partierna, att deltaga i en rörelse bland alla människor med följande oåterkalleliga och ständigt vägledande mål:

att genom ekonomiska omdaningar och själarnas kultivering på samma gång -- med stöd tillika av en realdemokratisk samhällsordning -- förvandla alla människor till en enda broderlig mänsklighet utan klasskillnader.

*

Den förestående framställningen har sökt giva skäl för *det out-sägliga behovet av en ny politik*. Den har ock trött sig våga påståendet, att den måste byggas på de gamla sanningarna.

Man invänder nu, att politiken är någenting för sig, den kan icke vara annorlunda än den är, den utgör endast en kraftmätning mellan materiella intressen för dagen. Allt annat är den ovidkommande.

På detta svaras, att det icke vidare bör vara obetingat tillåtligt att underkasta människorna en sådan regim. De förtjäna ett bättre öde. De inre rösterna äro deras egen oförytterliga egendom, som icke får utlämnas till yrkespolitiken för att månglas med hur som helst på partimarknaden. Människorna måste någon gång få rättighet fordra, att de institutioner -- för närvarande regering, riksdag, statsämbetsmän, partiorganisationer och press -- som äro satta att länka deras öden, också låta sig själva ledas åtminstone till uppsätet av dessa inre röster.

Nu förnimmes ett annat förhinder. Titt och ofta invändes, att de gamla sanningarna visat sig icke ha någon inverkan på människorna i deras vardagslag. Kristi bergspredikan, säger man, har förkunnats snart under årtusenden, och ändå ha människorna icke blivit bättre. Det är fäfäng möda, låtom oss fortsätta att vara sådana vi äro.

Till detta måste åter genmälas, att visserligen förhåller det sig, om icke helt och hållet på det sättet, så dock i det närmaste så. Men varför? Därför att det icke ens tillåtes, att låta sanningarnas solsken verka med sin milda, allt omskapande kraft i det levande livet. Ännu mindre uppfostras medborgaren därtill av den officiella statskonsten. Alla veta dock, hur långt vi komma med varandra redan med vänlighet och hur bångstyriga och omöjliga människorna bliva av förtryck, hugg och slag. Ingenting inom människan är kanske så fruktbart, som mottagligheten för solskenets regim. Men denna höres icke av från de ledande. Den är icke något rättesnöre för partiernas proklamationer och tidningarnas politiska avdelningar och allra minst under valtider, som ju dock skulle utgöra själva blomstringen av det demokratiskt-parlamentariska systemet. På de politiska mötena, i partigrupperna, vid debatterna äro vi långt borta från all slags bergspredikan, om än någon osynlig gnista av densamma nog finnes där ändå.

Människorna bliva på detta sätt förvildade. Det är oerhört, att det skall vara tillåtet regera dem så, och ännu värre, att hos överheterna anses, att just så måste det vara. Ferdinand Lasalle menade en gång beträffande tidningarna — han kunde gärna tillagt regeringar, parlament, ämbetsverk och partiorganisationer — att om de fortforo med sin dåtida politiska undervisning skulle även det härligaste folk gå under. Och en berömd recensent har berättat, att när han skrivit mycket illa och nedgörande om ett arbete, brukade han ofta mottaga en myckenhet tacksamhetskrivelser, men om han berömde något även med den största rätt, sändes honom sällan eller aldrig något erkännande. Sådan är folkets politiska uppfostran.

Det behöver verkligen påminnas om, att detta land liksom åtskilliga andra har en stor apparat, som heter ecklesiastikstaten. Dess idéer erhålla de vackraste boningarna i landet, och det sörjes för dem lekamligen i mångahanda måtto av stat och kommuner, för att de gamla sanningarna skola förkunnas och alla uppfostras av desamma. Summan av det hela formuleras exempelvis så, att det är saligare att giva än att taga. Men väl utanför kyrkdörrarna igen tvingas vi alla, prästerskapet inbegripet, att klänga oss fast vid den livsgärningen, att det saligaste är att behålla vad man har och taga vad man icke har. Vad är det för mening i detta?

Antingen skall ecklesiastikstaten försvinna och människan förklaras vara i huvudsak bara ett djur ännu. Eller ock skall det bliva någon mening med de fromma tankarna och göras slag i saken och främst av dem, som bevilja penningarna å folkets vägnar till de vackra idéerna. Det behövs en andlig revolution vid sidan av den materiella. Utan den förre lärer en ekonomisk omvälvning, även om den helt stödes av våra brutalaste instinkter och mest förfinade intellektualism, dock knappast komma längre än fram till sina kryckor.

Såsom en opinionsyttring och ett facit av ganska mångsidiga politiska erfarenheter tillåter jag mig sålunda hemställa,

att riksdagen — dess menige — måtte i dessa stora brytningstider förnimma samvetets röst, som bjuder, att de gamla sanningarna, för vilkas förkunnande om söndagarna till allas efterrättelse årligen av stat och kommun beviljas stora summor, även måtte komma till heders i vårt vardagliga politiska liv, i regering, riksdag, ämbetsverk, partiorganisationer, press och annorstädes;

samt att riksdagen — dess menige — ville giva ett beslutmässigt uttryck för denna sin förnimmelse genom en uppriktig anmodan, att regeringen måtte sammankalla olika rådslag för självprövning, på vad sätt statens förkunnelser i kyrkorna om söndagarna må kunna omvandlas till praktisk politik under vardagarna och sålunda någon gång leda till, att det svenska folket och dess representationer, i vad på dem ankommer, söka att genom själarnas kultivering och ekonomiska omdaningar på samma gång förvandla alla människor till en enda broderlig mänsklighet utan klasskillnader.

Stockholm den 31 januari 1920.

Carl Lindhagen.